

ČLÁNKY

IVAN DOROVSKÝ

PUŠKINOVO DÍLO U BULHARŮ A MAKEDONCŮ

I.

Jak jsem již nedávno ukázal¹, A. S. Puškin se zajímal nejen o národně osvobozenecý boj řeckého a srbského lidu, nýbrž také o boj dalších balkánských národů. Pololegendární hlavní hrdina jeho krátké povídky *Kirdžali* (1834), který vstoupil do řad řeckých hetairistů, je sice z Besarábie, ale je bulharského původu.² Bojoval spolu s několika stovkami kletů proti mnohatisícovým tureckým oddílům a podle slov z Puškinovy povídky *Vystrel* padl v jedné těžké bitce také hrdina Silvio. Ti, kteří zůstali naživu, se rozprchli do *poloturecké* Besarábie. Puškin dosti podrobně popisuje *prázdný život* moldavských kletů po kavárnách s jatagany a pistolemi za pasem.

Zbojníka Kirdžalihu charakterizuje básník jeho vlastními slovy, když se hájí, že jej Rusové chtějí předat tureckým úřadům: *Pro Turky, Moldavany a Valachy jsem pochopitelně loupežník, ovšem pro Rusy jsem návštěvník... Proč mě tedy nyní Rusové vydávají mým nepřítelům?*

Puškin vystihl šlechtinou duši hajduka, podrobně popsal jeho věk, postavu, oblečení a jeho hrdé chování v okovech. V jediné hajdukově prosbě, kterou vyslovil k přímému svědku, aby se postaral o jeho ženu a dítě, Puškin zaznamenal sympatický rys jižních Slovanů: láskyplný a něžný vztah k rodině. Povídka končí Kirdžalihu útěkem. V povídce je obdivuhodně zachycen duch východního světa. V. Bělinskij ji proto asi právem označil za *mistrovskou povídku o skutečné události*.³

---

¹ Dorovský, I.: Dílo Alexandra Sergejeviče Puškina a Balkán, *Litteraria humanitas* V, Brno 2000, s. 235–243.

² Tur. círcali znamenají člen tureckých lupičských tlup, které v Osmanské říši olupovaly křesťanské obyvatelstvo v 18. a 19. stol.

³ Lavrov, P. A.: Puškin i slavjanite. In: A. S. Puškin v južno-slavjanskich literaturach. Sbornik bibliografičeskich i literaturno-kritičeskich statěj. Pod redakcijeu I. V. Jagiča. Sanktpeterburg 1901, s. 11.

Bulharský námět (přirozeně ze života početných besarabských Bulharů) zpracoval Puškin v jedné básni, která zní: *V stepjach zeljonych Budžaka,/ Gdě Prut, zavetnaja reka,/ Obchodit russkija vladěnija,/ Pri bédnom ustjě ručejka/ Stojit bezvěstnoje selenje./ Semejstvami bolgary tut/ v ubogoj dikosti živut/, Chranja roditeljskije nrapy/ Pytajas' ruk svoich trudom/ I ne zabotjasja o tom, kak ratorborstvujut deržavy/ I mirno pravjat ich sud' boj!*

Dříve než např. ke Slovincům proniklo Puškinovo dílo k Bulharům a k Makedoncům. Zejména od 30. let 19. stol. se projevoval v bulharsko-makedonském prostředí vzrůstající zájem o ruskou kulturu, o četbu ruských knih v originále a o studium na ruských vyšších a vysokých školách a duchovních seminářích. Rozsáhlý přehled působení ruské literatury na rozvoj bulharského písemnictví, zejména poezie, podal ve dvou studiích Ivan Šišmanov.⁴ Recepti Puškinova díla sleduje do osvobození Bulharska od Turků 1878 a po osvobození.

Jak psal jeden z prvních bulharských *ruských odchovanců* a vášnivý propagátor ruské literatury v Bulharsku Zachari Knjažeski (1810–1877), odchovanci ruských škol a duchovních seminářů se *všemožně snažili odhalit podle možnosti všechno to, co potřebovala jejich vlast.*⁵

Ivan Šišmanov v citovaných studiích a poté v polovině 50. let 20. stol. bulharský rusista Simeon Rusakiev ukázali, že k prvním bulharským básníkům, kteří přišli do styku s ruskou literaturou, patřil Petko Račev Slavejkov (1827–1895). Ve dvousvazkové chrestomatii ruské literatury, kterou sestavil A. Galachov⁶ a jež se mu roku 1849 dostala do rukou, odhalil pro sebe do té doby neznámý svět ruské poezie. Obsahovala mj. 60 Puškinových básní.

Později si Slavejkov opatřil další výbor z ruské literatury. Byla jím čtyřsvazková Chrestomatie Andreje Filonova (1863–1867). Obsahovala epickou a lyrickou poezii, povídky, úryvky z románů, byliny, legendy, balady, ódy i sonety, satiry a epigramy, ukázky z tragédií a komedií, z letopisů, cestopisů a vědeckých traktátů mnoha ruských autorů (mezi nimi nechyběli Žukovskij, Puškin, Lermontov, Gogol, Někrasov, Ševčenko, Turgeněv aj.), z antické řecké a římské literatury i z literatur slovanských a západoevropských aj.

Pro Slavejkovův další tvůrčí vývoj měla zcela zásadní význam především Puškinova, Lermontovova, Gogolova a Krylovova básnická a prozaická tvorba. Slavejkov usiloval o všemožný přístup k ruské literatuře, k jejímž pramenům se snadněji dostával teprve od roku 1864, kdy se usídlil v Cañhradě. Nejvíce jej přitahovalo, jak si ukážeme dále, dílo Puškinovo. Jak dosvědčil S. Rusakiev, P. R. Slavejkov napsal, že Puškin *Ne byl mi bratrem,/ znal jsem jej podle jeho múzy,/ však byl mi milejší než bratr.*⁷

⁴ Šišmanov, I. D.: Načenki ot rusko vlijanie v bǎlgarskata knižnina. Bǎlgarski pregled, roč. V, Sofija 1899, kn. IX–X.

Šišmanov, I. D.: Russkoje vlijanie i Puškin v bolgarskoj literature. In: A. S. Puškin v južno-slavjanskich literaturach, Voit. dílo, s. 1–49.

⁵ Rusakiev, S.: P. R. Slavejkov i ruskata literatura, Sofija 1956, s. 33.

⁶ Polnaja russkaja chrestomatija. Sostavil A. Galachov. Vtoroje izdanije peresmotrennoje i dopolnennoje. Čast I – Krasnorečije, Moskva 1844, část II – Poezija, Moskva 1845.

⁷ Ne be mi brat,/ po muza beše mi poznat,/ no mil mi beše ot brat po-mnogo. Rusakiev, S.: cit. dílo, s. 52, překlad I. D.

V souladu s teorií intertextuálnosti bychom mohli rozdělit vztah Slavejkova k Puškinovu dílu do několika etap. První etapu tvoří tzv. volné překlady-napodobení (perevod-podražanje) dvou Puškinových básní – *Ne poj, krasavica pri mne* a romantickou elegii *Pogaslo dnevnoje svetilo*, které Slavejkov zařadil do své sbírky *Pestrá kytička* (1852, Smesna kitka). Pozměnil sice jejich původní ruský název i obsahově, zachoval však jejich rytmickou stavbu. Vycházejí z Puškina, Slavejkov tak tvořil poetiku bulharské intimní lyriky.⁸

Puškinova epigramatická tvorba, s níž se P. R. Slavejkov důkladněji seznámil, byla zastoupena mj. ve dvou antologiích ruské „ilegální“, neoficiální básnické tvorby, které vyšly v Německu.⁹ Už v polovině 60. let 19. stol. však Slavejkov svérázně volně přeložil a „pobulharštil“ Puškinův epigram *Sovět* (1865), v dalším desetiletí pak obdobně „pobulharštil“ lyrické básně *Jesli žižň tebja obmanět* a *Poet i tolpa*, které odpovídaly jeho životním situacím, ideovým názorům a duševnímu stavu, v němž se nacházel. Sehrály proto v jeho dalším uměleckém vývoji svou pozitivní úlohu. Půnějmenším pomohly obsahově dvěma Slavejkovovým elegickým básním *Není mi do zpěvu* (*Ne pej mi se*) a *Má krutost opadla* (*Žestokostta mi se slomi*). V první z nich vyjádřil básník (obdobně jako Puškin v básni *Poet i tolpa*) své zklamání nad tím, že se jeho současníci chovají k jeho tvorbě lhostejně. Dočasně odkládá svou lyru, nechce psát pro současnou generaci, která ho nechápe a nenaslouchá mu.

V další vývojově etapě se Slavejkovův vztah k Puškinově tvorbě poněkud měnil tak, jak sám umělecky dozrával. Puškinova básnická a prozaická tvorba mu však poskytovala nové tvůrčí impulsy i po osvobození Bulharska, kdy se stále více zapojoval do politického života. Počátkem 80. let 19. stol. Slavejkov zdařile volně přeložil a bulharské skutečnosti přizpůsobil obsah Puškinovy *Skazki o rybake i rybke*. Volnost překladu je patrný již v tom, že Slavejkov dal pohádce název *Dědeček, babička a zlatá rybička* (1881, Djado, baba i zlatna ribka), že obrazy dědečka a babičky sice zůstávají téměř jako v ruském originále, ovšem v nejednom případě jim dodává bulharský kolorit. *Pobulharštuje* např. babiččino oblečení, užívá výrazy, jež jsou typické pro hovorovou bulharštinu a pro bulharskou lidovou slovesnost.

Od počátku 80. let 19. století začíná třetí etapa Slavejkovy originální tvorby a překladatelské aktivity z díla ruského romantického básnického velikána. V roce 1882 se Slavejkov vrátil k svému dřívějšímu hrubému překladu Puškinovy lyrické básně *Ja perežil svoi želanja* a dal mu definitivní podobu. Zachoval ideově emocionální obsah a rytmickou výstavbu veršů. V téže době Slavejkov přeložil také Puškinovy *Stansy*. Obě básně obsahově odpovídaly na otázky jeho *nepřijemného života* a byly blízké jeho originální tvorbě z té doby.¹⁰ Při překladu druhé básně však překladatel udělal četné ústupky v rytmickém systému originálu, ovšem ve prospěch bulharské verze.

⁸ Koperžinskij, K. A.: Značenje Puškina v formirovanii bolgarskoj poezii (50-70 gody). Izvestija Akademii Nauk SSSR, otdelenie literatury i jazyka, tom IX, vypusk 4, Moskva-Leningrad 1950, s. 287.

⁹ Rusakiev, S.: cit. dílo, s. 46.

¹⁰ Tamtéž, s. 80.

P. R. Slavejkova zaujal lidový a písňový charakter populárního úryvku z Puškinovy poémy *Cigany*, který nesl název *Ptička božija ne znajet ni zaboty, ni truda...* a byl velmi oblíbený zvláště mezi dětmi. Jeho překlad vystihl rytmus lidové písně a nijak se nevzdálil originálu ani myšlenkově, ani formálně.

Puškinova lyrická báseň *Kavkaz*, kterou Slavejkov v roce 1884 přeložil, zaujala bulharského básníka svým dokonalým zachycením přírodních krás, hukotu vodopádů, horských skal a zelených úpatí. V této etapě již překladatel „nepobulharštuje“, nevnáší do nich svoje vlastní pocity a nálady, nýbrž usiluje o věrné převedení všech obsahových, stylových, formálních a jiných vlastností a zvláštností ruského originálu. Obdobně postupoval Slavejkov také při ještě ne definitivním překladu části Puškinovy básně *Zimnij večer*, který byl nalezen v jeho pozůstalosti.¹¹ Lze jej považovat za poslední Slavejkovův překlad z Puškinovy tvorby. Bulharský básník měl v úmyslu přeložit některé další Puškinovy básně. Zůstalo však pouze u pokusů.

V sedmdesátých letech vyšly rovněž některé další volné překlady z Puškinova básnického, prozaického a dramatického díla (*Kapitanskaja dočka*, *Kirdžali*, *Rusalka*). Teprve v desetiletích po osvobození Bulharska roku 1878 však nastal skutečný zájem o dílo ruského básníka. Projevil se nejen desítkou většinou krátkých životopisných článků, nýbrž i překlady pětaticeti básní, poem, pohádek, povídek a románů a pěti dramát.¹²

Jako výborní překladatelé se projevili Ivan Vazov (1850–1921) a Konstantin Veličkov (1855–1907), kteří své i některé zdařilé překlady jiných překladatelů zařadili do své znamenité *Bulharské čítanky*.¹³ Jako vysoce umělecké jsou hodnoceny překlady Puškinových poem *Poltava*, *Bachčisarajská fontána* a *Cikáni*, které pořídil Aleko Konstantinov (1863–1897). Puškinova dramata přeložil koncem 19. stol. T. C. Trifonov.¹⁴

Ani subjektivní, mnohdy zkreslené, nepřesné a neúplné hodnocení vztahu P. R. Slavejkova k A. S. Puškinovi jeho synem Penčem Slavejkovem¹⁵ nemůže změnit nic na tom, že Puškinovo dílo bylo pro bulharského básnického tvůrce a překladatele jeho veršů po celý život silným inspiračním zdrojem. Tak hodnotí vztah P. R. Slavejkova k Puškinovi a k ruské a ukrajinské literatuře vůbec (mj. k Lermontovovi, Nikitinovi, Někrasovovi, Ševčenkovovi aj.) literární kritik Georgi Bakalov,¹⁶ překladatel a prozaik Ljudmil Stojanov,¹⁷ literární historik Petr Dinekov¹⁸ a mnozí další překladatelé, rusisté a literární kritici.

¹¹ Tamtéž, s. 84.

¹² Šišmanov, I. D.: Russoje vlijanie i Puškin v bolgarskoj literature, s. 35-49.

¹³ Bългарска christomatija ili Sbornik ot izbrani obrazci po vsičkite sáčinenija. S prilozhenie na kratki žizneopisanija za znamenitite pisateli. Čast I – Proza, čast II – Poezija. Săstavili I. Vazov i K. Veličkov. Plovdiv 1884.

¹⁴ Šišmanov, I. D.: cit. dílo, s. 41-42.

¹⁵ Slavejkov, P.: Puškin v Bălgarija, Misăl, roč. 9, Sofija 1889, s. 567.

¹⁶ Bakalov, G.: Petko Slavejkovija prevod na „Ribar i ribka“, list Zarja čis. 1687, Sofie 1937.

¹⁷ Stojanov, L.: Puškin i svetovnata literatura. In: Puškin, A. S.: Sáčinenija 1-10, Sofija 1942, tom II, s. 25.

¹⁸ Dinekov, P.: Puškin v Bălgarija, čas. Septemvri, kn. 9, Sofija 1949, s. 106 n.

Puškinovo básnické, prozaické i dramatické dílo bylo bulharskému čtenáři postupně zpřístupněno téměř v úplnosti. Jednotlivé jeho práce nebo výběry z nich vycházely od počátku 20. stol., v letech mezi dvěma světovými válkami a zvláště pak v posledním půlstoletí 20. století. Jen *Evžen Oněgin* vyšel do roku 1997 v 29 vydáních, *Boris Godunov* v šesti vydáních, *Kapitánská dcerka* ve dvaadvaceti vydáních, *Poltava* v osmi vydáních. V mnoha vydáních vyšly Puškinovy pohádky, výběry z jeho povídek, z jeho lyriky a epigramatiky. Jejich výčet i podrobnější analýza překračuje rámec této studie.

II.

Puškinovo básnické dílo se v překladu dostávalo k makedonským (i bulharským) čtenářům již od počátku šedesátých let 19. století. Zprostředkovával je ruský odchovanec a Slavejkovův současník Rajko Žinzifov (1839–1877), který svým básnickým, publicistickým a překladatelským dílem patří do dějin jak makedonské, tak také bulharské literatury i do dějin ruské a ukrajinské publicistiky. Je to jeden z mnohodomých tvůrců. P. R. Slavejkov a R. Žinzifov rozšířili a prohloubili tradice působení ruské básnické tvorby v bulharsko-makedonském prostředí.

V četných svých dílčích analytických studiích a statích a poté ve své monografii *Rajko Žinzifov. Voždějstvije ruskoj i ukrainskoj literatury na jeho tvorčestvo*¹⁹ jsem dosti podrobně rozebral Žinzifovovu původní i překladatelskou tvorbu. Poukázal jsem na rozhodující význam, který měla ruská klasická literatura pro formování jeho básnické osobnosti. Žinzifov aktivně a tvůrčím způsobem čerpal z Puškinových, Lermontovových, Někrasovových, Ševčenkových a Kozlovových básnických zkušeností.

V samostatných kapitolách analyzuji Žinzifovův přístup a vztah k tvorbě Lermontovově, Puškinově, Kozlovově, Ševčenkově a Někrasovově. Shrnu zde proto stručně básníkův vztah k Puškinovi, o němž se mohl Žinzifov poprvé dovédt s největší pravděpodobností ze Slavejkovovy sbírky *Smesna kitka*.²⁰ Nevylučuji však ani další cesty, jež ho mohly vést k Puškinově tvorbě. Jednou z nich mohla být *Russkaja chrestomatija* A. D. Galachova, v níž bylo více než šest desítek Puškinových básní. P. I. Barteněv, který byl téměř patnáct let ředitelem Čertkovovy knihovny, se s R. Žinzifovem spřátelil a umožnil mu v ní pracovat. Barteněv se však mj. zabýval Puškinovým pobytem v jižním Rusku²¹ a tudíž mohl mladého makedonského adepta poezie a studenta rovněž upozornit na Puškinovu tvorbu.²²

Obdobně jako P. R. Slavejkov, také R. Žinzifov přijímal tvůrčí impulsy Puškinovy tvorby zvláštním způsobem. Tak, jak to odpovídalo jeho stupni znalostí, možností tvůrčího talentu, požadavkům jeho porobených rodáků na Balkáně

¹⁹ Dorovskij, I.: *Rajko Žinzifov. Voždějstvije ruskoj i ukrainskoj literatury na jeho tvorčestvo*, Brno 1988.

²⁰ Rusakiev, S.: *P. R. Slavejkov i ruskata literatura*, Sofija 1956, s. 51–88.

²¹ Barteněv, P. I.: *Puškin v južnoj Rossii*, Moskva 1862.

²² Erichonov, L. S.: *K. Žinzifov i P. I. Barteněv*, *Izvestija na Instituta za literatura na BAN*, kn. XVI, Sofija 1965, s. 163–190. Další literatura viz Dorovskij, I.: cit. dílo, s. 29–34.

i jeho psychickému rozpoložení. Z Puškinovy básně *Nedej mi, Bože, zešilet* (1833, Ně daj mně bog sojti s uma), z níž máme český překlad ve dvou verzích,²³ Žinzifov převzal pro svou báseň *Svému bratru* (1862, Bratu si) pouze první sloku, kterou téměř doslovně přeložil. Dále však Žinzifov ve své básni rozvíjí vlastní myšlenku, která je odlišná od myšlenky ruského básníka. Je obecnější, obrací se v ní ke všem svým soukmenovcům, k bratřím, aby se nenechali duchovně zotročit: *Ne daj, bože, da zaludeit/ Držejki v rāce torba, stap,/ Ne daj duševno da nemeit./ Da bidit on drugemu rab.*²⁴

Společně s básní *Bratu si* vyšly ve sborníku *Bratski trud* také další Žinzifovy verše, z nichž na báseň *Garvan* rovněž silně působila Puškinova básnická tvorba, především jeho *Šotlandskaja pēsnja*. U Puškina jde o romantické krvavé milostné drama, zatímco u balkánského obdivovatele jeho tvorby o tragédii lidu, jehož významní představitelé podléhají nesnesitelným životním podmínkám. Jeho verše jsou psány v duchu makedonské lidové poezie, kterou zapisoval.²⁵

Také v jedné z nejlepších Žinzifových básnických skladeb – v poemě *Guslar na pouti* (*Guslar v sobor*) je patrná puškinská koncepce a poetika, puškinský přístup a způsob uměleckého vyjádření akutálních společenských otázek, jaké nacházíme zejména v Puškinově básni *Pomlouvačům Ruska* (1831, *Klevetnikam Ros-sii*), v níž odmítá francouzské vměšování do sporů mezi Slovy (mezi Rusy a Poláky), neboť *Rusové krví vykoupili/ volnost Evropy, čest a mír.*²⁶

Puškinovo vystoupení proti *pomlouvačům Ruska* se Žinzifov pokusil transponovat, přenést sílu a působivost jeho veršů na slovanský jih. Je to zajímavý případ tvůrčího osvojení a přenosu působení poezie do jiného sociálně politického a kulturního prostředí nikoli v překladu nebo v napodobení. Žinzifov přenášel Puškinovy myšlenky, motivy, stavbu básně.²⁷ Puškinovo myšlení tak působilo nejen na formování R. Žinzifova jako básnické osobnosti, nýbrž také na rozvoj makedonské a bulharské obrozené literatury.

Autor *Guslara na pouti* se opíral o mocné slovo svého ruského učitele také ve svých rusky psaných publicistických statích k aktuálním otázkám rusko-polských vztahů i národně osvobozenického zápasu balkánských národů. Puškinova tvorba, kterou Žinzifov dobře znal, mu pomáhala v jeho úsilí zobrazit těžké

²³ Překlad Petra Kříčky začíná veršem: *Bůh nedopustí, bych zešilel.*

²⁴ Puškin, A. S.: *Polnoje sobranie sočinenij v 10 tomach*, izdanije vtoroje, Moskva 1957, tom 3, s. 266.

²⁵ Již jako učitelský pomocník Dimitra Miladinova, který později se svým bratrem Konstantinem vydal do té doby nejobsáhlejší sborník makedonských lidových písní pod názvem *Balgarski narodni pesni sobrani od bratja Miladinovci Dimitrija i Konstantina i izdadeni od Konstantina*, Zagreb 1861. Sborník obsahuje 87 bulharských lidových písní. Viz Dorovský, I.: *České země a Balkán. Kapitoly z dějin česko-makedonských a makedonsko-českých kulturních styků*, Brno 1973.

²⁶ *I něnaviditě vy nas...! Za čto že, ovetstvujtě: za to li, / Čto na razvalinach pylajuščeji Moskvyl/ My ne priznali nagloj volil/ Togo, pod kem drožali vy?! Za to li, čto v bezdnu povatili! My tja-gotějščij nad carsivami kumir! I našej krovju iskupili/ Evropy vol'nost, čest i mir?* Puškin, A. S.: *Polnoje sobranije sočinenij v 10 tomach*, izdanije vtoroje, Moskva 1957, s. 233.

²⁷ Dorovskij, I.: *Rajko Žinzifov*, s. 32.

postavení porobeného balkánského člověka a v upevnění vědomí slovanské jednoty a sounáležitosti.

Rajko Žinzifov se svým zvláštním přístupem k Puškinově, Lermontovově, Někrasovově i Ševčenkově tvorbě pokusil překonat vlastní zaostávání. Z jejich ideových a uměleckých zkušeností čerpal tvůrčí impulsy. Zvláštnosti literárního procesu zejména balkánských slovanských literatur do jisté míry určovaly také specifiku vztahu R. Žinzifova k ruské a ukrajinské literatuře. V jeho přístupu k tvorbě ruských básníků nešlo o volný překlad, ani o převyprávění, ani o napodobení nebo o tzv. překlad-napodobení (perevod-podražanije), nýbrž o aktivní a tvůrčí způsob recepce a apercepce. Ruští a ukrajinští pokrokové a demokraticky orientovaní básničtí tvůrci mu pomáhali odhalit básnický svět, rozvinout vlastní tvůrčí energii a vyjádřit ve své poezii individuální zvláštnosti. Působení ruské literatury na Žinzifovovu tvorbu se projevovalo především jako stimul básnickova tvůrčího a ideového růstu.

Druhý ruský odchovanec z Makedonie byl Konstantin Miladinov (1830–1862), který patří k prvním makedonským obrozenským básníkům. Jeho velmi skromné básnické dílo je psáno v duchu makedonských lidových písní. A to jej sblížuje s tvorbou A. S. Puškina, kterému se *nevídaně rozsáhlým a pružným využitím hovorové a zejména přímo lidové řeči konečně podařilo překročit propast mezi jazykem literatury a jazykem životní praxe a takřka naráz vytvořit ruštinu, jakou se mluví a píše v podstatě dodnes*.²⁸ Za svých studií v Rusku v padesátých letech 19. stol. se Miladinovův zájem o slovanskou lidovou slovesnost ještě více prohloubil. V Moskvě napsal mj. báseň *Stesk po jihu* (1860, Tága za jug). Námetově i stylově je blízká Puškinově básni *Věžeň* (1822, Uznik). A jestliže Puškinův věžeň říká:

*V mé kobce je temno a zatuchlý vzduch,
a nádherný orel, můj tesklivý druh,
jenž vyrostl v poutech, cár potravy rve
a křídly se vzpírá ne napoprvé....*

pak Miladinovův *Stesk po jihu* začíná značně obdobně:

*Orelski krilja jas da si metnam
i v naši stárni da si preletnam,
da vidam Kukuš, Stambul da vidam...²⁹*

Obě romantické básně, Puškinova i Miladinovova, jsou založeny na protikladu *temnota a chlad – hřejivé světlo*. Puškinův věžeň a orel mají *společný sen vzletět vzhůru nad bělostný sráz*, zatímco makedonský básník touží po rodné

²⁸ Parolek, R., Honzík, J.: Ruská klasická literatura (1789-1917), Praha 1977, s. 102.

²⁹ *Mít orlí peruň, jen na chvíli, / co by mě domů, k našim vrátily, / a nad hedvábným bokem mulů / spatřit zas Kukuš, nebo Istanbulu....* Viz Modré nebe nad Ochridem. Antologie makedonské moderní poezie, Brno 1995, s. 9.

Struze, po modré obloze nad Ochridem, protože tam, kde pobývá, je *sníh a chlad a mráz a vichrné vichry ženou za vánici/ jen vánici...* Můžeme proto s určitostí předpokládat, že K. Miladinov, stejně jako jeho přítel a úzký spolupracovník R. Žinzifov, znal Puškinovu básnickou tvorbu.

Puškinovo dílo pronikalo do makedonského kulturního prostředí v překladech již bezprostředně po kodifikaci spisovné makedonštiny v roce 1945. Puškin se stal jedním z nejpřekládanějších ruských básníků. Byl pojat do programu výuky a jeho verše byly zařazovány do čítanek pro základní a střední školy.

Dva roky po vzniku samostatné makedonské republiky v rámci tehdejší jugoslávské federace vyšla makedonsky Puškinova *Pohádka o rybáři a rybce* (1947, Prikazna za ribarot i ripkata) v překladu Borise Bojadžiského (1915–1959) a v roce 1950 přeložil novelu *Kapitánská dcerka* (1950, 1966, Kapetanovata k'erka) a o Puškinově životě a díle ji doprovodil doslovem básník Srbo Ivanovski (1928–1998).

O propagaci Puškinova díla se v Makedonii nejvíce zasloužil básník, dramatik a literární historik Georgi Stalev (nar. 1930). Nejprve uvedl Puškina ve výboru 28 básní z různých období (1953), o několik let později pak přeložil *Evžena Oněgina* (1956, 1962, Evgenij Onegin), který se stal mezi čtenáři značně populární.

V druhé polovině padesátých let 20. stol. přeložil do makedonštiny rozsáhlou básnickou skladbu Eduarda Bagrického *Puškin* významný básník a vynikající lingvista a literární historik Blaže Koneski (1921–1993). Ukázal, že ruský básník se v Makedonii těší zasloužené oblibě.³⁰

Zájem makedonských čtenářů o verše a prózu ruského literárního tvůrce neutuchal ani v šedesátých letech 20. stol. Vyšel román *Dubrovskij* (1963, Dubrovski), *Výbor z díla* (1963, Odrani tvorbi), který připravil a důkladnou úvodní studii opatřil rusista a komparatista Milan Gjurčinov (nar. 1928), výbor *Pohádky* (1964, Skazni) a kromě druhého vydání také další překlad *Kapitánské dcerky* (1968, Kapetanovata k'erka) – překladatelem byl Trajan Bavitrovski.³¹

Nejlepší makedonský znalec Puškinova díla Georgi Stalev předložil v sedmdesátých letech 20. stol. čtenářům svůj dřívější výbor *Poezie* (Poezija) doplněný o poemu *Bachčisarajská fontána* (Bachčisarajskata fontana) a o desítku překladů dalších básní.

Osmdesátá léta 20. stol. patří v pronikání a recepci Puškinova díla v Makedonii k nejpłodnějším. Díky básníku a překladateli Evtimu Kletnikovovi (nar. 1948) vyšel roku 1986 pětisvazkový výbor z Puškinovy tvorby, který v jednotlivých částech obsahuje lyriku a pohádky, poemy, veršovaný román Evžen Oněgin, malé tragédie, Bělkinovy povídky, Pikovou dámu a romány Kapitánská dcerka a Dubrovskij. Byla to nesporně nejrozsáhlejší a dosud nejúplnější prezentace Puškinovy tvorby v makedonském kulturním prostředí. Doplnilo ji o dva roky později již třetí samostatné vydání Kapitánské dcerky v překladu S. Ivanovského.

³⁰ Ruski poeti. Sovremenost, roč. VII, čís. 9, Skopje 1957. Též Koneski, B.: Izbrani dela vo sedum knigi, kn. 2, Prepevi, Skopje 1967, s. 158–162.

³¹ Ristevski, D.: Puškin i Makedonija, Nova Makedonija, příloha LIK, 10. února 1999, s. 10.

Také v posledním desetiletí 20. stol. se těšilo Puškinovo dílo v Makedonii zájmu překladatelů, literárních historiků a kritiků i čtenářů. Kavkazský zajatec, Měděný jezdec, sedm pohádek, 23 básní a předmluva o básníkově životě a díle jsou obsahem výboru (1993), který připravil E. Kletnikov. V témže roce vyšla Kletnikovova antologie *Ruské souhvězdí* (Rusko sodzvezdie), v níž je Puškin nejpočetněji zastoupen, stejně jako v antologii *Ruští básníci* 19. a 20. století (1988, Ruski poeti na 19 i 20 vek). Výbor z Puškinovy básnické tvorby, který vyšel v roce 1999 k 200. výročí básníkovy narození, uzavírá živý zájem o tohoto všestranného velikána ruské literatury v Makedonii ve 20. století.

Málokteré jiné významné osobnosti ruské literatury věnovala makedonská literární historie a literární věda takovou pozornost, jako právě dílu geniálního básníka a tvůrce moderního ruského spisovného jazyka A. S. Puškina. Puškinovo dílo výrazně ovlivnilo vývoj makedonské literatury 19. a 20. stol. myšlenkově, tematicky i citově a esteticky ji obohatilo.

